

Nevena Varnica*

Marina Tokin

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet

УДК: 37.026(497.11):821.131.1

371.3(497.11):821.131.1

DOI: 10.19090/gff.v49i4.2502

Stručni naučni članak

ITALIJANSKA KNJIŽEVNOST U NASTAVNIM PROGRAMIMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA U SRBIJI

Rad se zasniva na istraživanju zastupljenosti italijanske književnosti u aktuelnim programima nastave i učenja (srpskog jezika i književnosti) osnovnih i srednjih škola u Srbiji. U radu se predstavljaju književna dela koja su obavezni i izborni sadržaji, dela koja se čitaju u odlomcima ili u celini kao školska ili kao domaća lektira. Posmatra se na koji način je sačinjen odabir i u kojoj meri je zastupljena savremena italijanska književnost, kako i koliko se novim programima odstupilo od višedecenijskog obrasca u kojem su dominirali predstavnici humanizma i renesanse. Cilj ovog rada je i otkrivanje kakve se predstave o Italiji, italijanskoj kulturi i istoriji dobijaju kroz nastavu književnosti i kakvu sliku stvaraju aktuelna akreditovana izdanja udžbenika.

Ključne reči: italijanska književnost, književnost za decu, metodika, nastava, lektira, kulturološki kontekst, humanizam, renesansa, barok, savremena književnost

1. UVOD

U školama u Srbiji, na svim nivoima obrazovanja, osim nacionalne, čita se i izučava i strana književnost. Na mlađem uzrastu, tokom osnovne škole, dodir sa svetskom književnošću je vrlo sveden i ona je u mnogo manjoj meri zastupljena, no što je to slučaj u srednjim školama.

Današnje srednje obrazovanje bilo kog profila nezamislivo je bez „klasika“, kapitalnih dela svetske književnosti za koja možemo reći da pripadaju književnom kanonu¹. Iako definicija „klasika“ zvanično ne postoji, pod ovim nazivom se najčešće podrazumeva književno delo potvrđene, velike vrednosti i viševekovne recepcije, beskrajnih mogućnosti iščitavanja smisla, u svakoj novoj epohi i novom kontekstu.

Takva su dela Dantea Aligijerija, Đovanija Bokača i Frančeska Petrarke, te je obrazovanje bez njihovih dela u evropskim obrazovnim sistemima

* nevena@ff.uns.ac.rs

¹ Književni kanon – spisak pisaca i dela koji su priznati kao uzorni, te se posmatraju kao estetički i poetički obrazac (RKT 1992: 332 i LOT 2014: 297).

nezamislivo. Italijanska književnost je kroz ova tri pisca zastupljena u nastavnim programima i udžbenicima na teritoriji Srbije vrlo dugo, moglo bi se reći gotovo 'oduvek', tj. onoliko koliko je moguće pratiti (nekakav) „istorijat školstva“. Povremeno, Aligijerija, Bokača i Petrarqu, pratili su i Ludoviko Ariosto, Torkvato Taso, Karlo Goldoni, Alesandro Manconi, Đakomo Leopardi i Luidi Pirandelo koji se danas u čitankama pojavljuju samo u okviru književnoistorijskih pregleda, jer njihovih dela u lektiri nema.

Od 2018. godine u osnovnim i srednjim školama nastava i udžbenici književnosti prate nove programe, koji su doneli znatne izmene i uveli u obavezni i izborni rad i neka savremenija dela, pa samim tim i drugačija imena italijanske književnosti. Danas, kada su prve generacije đaka prošle kroz ovaj ciklus, možemo govoriti o stvarnoj prisutnosti i prihvaćenosti novouvedenih dela.

Ovaj rad istražuje ključna pitanja vezana za uključivanje autora i naslova italijanske književnosti u nastavni program srpskog jezika i književnosti. Kroz analizu osnovnih kriterijuma za uvođenje, istražuje se epoha kojoj autori pripadaju i način na koji njihova dela odražavaju italijansku kulturu. Takođe, rad se bavi pristupom ovim autorima i delima u čitankama. Cilj je razumeti osnove njihovog uvrštavanja, identifikovati kriterijume za odabir, istražiti epohe kojima autori pripadaju i analizirati na koji način njihova dela odražavaju italijansku kulturu. Takođe, istraživanje se fokusira na pristupanje ovim piscima u udžbenicima, čime se dobija dublji uvid u njihovu percepciju i značaj u obrazovnom kontekstu.

1.1 Osnovna škola

U osnovnoj školi dominira nacionalna nad stranom književnošću i broj stranih autora zauzima manje od desetine tekstova sveukupne lektire. Interesantno je da su italijanski autori koji su uvršteni u program u vidu obavezne školske ili domaće lektire, sada potpuno nova imena koja u poslednjih dvadeset godina programski nisu bila prisutna. Nekada su se osnovci sa italijanskom književnošću upoznavali kroz *Školu* Edmonda de Amičisa (iz knjige *Srce*). Ova priča u obliku pisma iz zbirke fiktivnih dnevničkih zapisa, bila je obavezan tekst u svakoj čitanci. U čitankama su se kao naučnopopularni, prateći tekstovi, pojavljivali i odlomci iz *Života slavnih slikara, vajara i arhitekata* Đorđa Vazarija, a kao izborna lektira, čitala su se dela Đanija Rodarija.

Danas je drugačije. U šestom razredu u školskoj lektiri, pa samim tim i čitankama svih izdavača, kao autor se pojavljuje Italo Kalvino sa pripovetkom *Šuma na auto-putu* (iz zbirke priča *Markovaldo ili godišnja doba u gradu*). Ova pripovetka, već prema predlogu iznetom u samom programu, povezuje se sa drugim delima socijalne problematike (PNU VI: 274) predviđenim za čitanje u

ovom uzrastu. Akcenat je stavljen na univerzalnost problema sa kojima se ljudi tokom života sreću, bez obzira na sredinu i vreme kome pripadaju.

Kao obavezna domaća lektira, u šestom razredu, uveden je roman savremene italijanske spisateljice Anđele Naneti *Moj deka je bio trešnja*. Roman, u kom čitaoca kroz iskrenu i emotivnu priču o sebi i svojim bližnjima vodi dečak Tonino, učenici su sjajno prihvatili i jedna je od omiljenih školskih lektira. Njegovo uvođenje programski je praćeno tezom o „slici detinjstva u različitim epohama i sredinama“ (PNU VI: 273) na kojoj se kroz veći deo programa za šesti razred insistira. Važno je napomenuti, da je ovaj roman u Italiji objavljen 2002. godine i da on za sada predstavlja jedino delo savremene italijanske književnosti sa kojim će se učenici u Srbiji tokom formalnog obrazovnog procesa sresti.

U osmom razredu učenici će čitati pripovetku *Kolumbar* Dina Bucatija, kojom će se načiniti veza sa srednjoškolskom lektinom, jer će se sa Bucatijevim i Kalvinovim književnim delima ponovo sretati u srednjoj školi. U samom programu za osmi razred, uvođenje *Kolumbara* obrazloženo je „preispitivanjem sudbinskog određenja ljudskog života i povezivanjem sa arhetipskim slojem našeg postojanja“ (PNU VIII: 66) koje će kroz ovu pripovetku biti načinjeno uz pesmu *Vetar* Ivana V. Lalića, narodnu pripovetku *Usud* i narodnu epsko-lirsku pesmu *Ženidba Milića Barjaktara* (PNU VIII: 66).

1.2 Srednja škola

Srednjoškolski programi koncipirani su prema hronološkom, književno-istorijskom principu i prate istorijske i poetičke smene književnih epoha i pravaca od postanka, samih početaka književne umetnosti, pa sve do savremenog doba. Osnovu programa čini kanon nacionalne i svetske književnosti. Stoga je logično što se u prvom razredu srednje škole čitaju²: Dante Aligijeri: *Božanstvena komedija* (izbor); Frančesko Petrarca: *Kanconijer* (izbor) i Đovani Bokačo: *Dekameron* (okvirna priča i tri novele po izboru). Kako je program za 1. razred drugačije ustrojen³ od programa za ostale razrede u njemu izostaje obrazloženje i predlog poveznica.

² Pregled je načinjen na osnovu programa nastave i učenja za gimnazije, sa oslanjanjem na program za gimnaziju opšteg smera.

³ Za razliku od programa za ostale razrede koji prilično detaljno obrazlažu razloge i načine obrade pojedinih dela, dajući predloge njihovog povezivanja sa drugim književnim delima iste isli slične tematike iz drugih razdoblja, kao i savremene književnosti, u programu za prvi razred to izostaje. U okviru načina ostvarivanja programa, uz humanizam i renesansu navodi se vrlo šturo samo sledeći iskaz: „Humanizam i renesansa u književnosti i umetnosti. Značaj humanizma i renesanse za razvoj evropske kulture i civilizacije. Razlike i sličnosti sa prethodnim epohama.“ (PNUG: 13).

Ova tri autora neizostavna su iz više razloga. U prvom razredu gimnazija i srednjih škola insistira se na tome da se sagledaju njihova dela i uoče uticaji koje su imali, kako u eposi u kojoj su stvarali, tako i za kasniji razvoj literature, ostalih umetnosti i kulture uopšte – sve do naših dana. Dante Aligijeri može da se posmatra i kao predstavnik kasnog srednjeg veka, ali i kao mislilac, filozof i autor koji je nagovestio novo, značajno, može se reći prekretničko razdoblje u ljudskoj civilizaciji. Ne samo kao pisac alegorijskog epa, Dante ima svoje neosporno mesto i kao začetnik italijanskog književnog jezika jer je njegova *Božanstvena komedija* napisana na narodnom jeziku (Stišović-Milovanović 2012: 323). U čitankama su najčešće dati odlomci iz II pevanja „Pakla“, moguće zbog toga što se pored junaka, spominju i istorijske ličnosti poput Kleopatre, Semiramide, Ahila, Helene Trojanske, Tristana i drugih koji su đacima već poznati iz prethodnog gradiva. Nadalje, prototipske ličnosti poput Frančeske di Rimini i Paola Malatestea – tj. ljubavna priča i sudbina Danteovih Frančeske i Paola, može se lepo dovesti u vezu sa skulpturom „Poljubac“ Ogista Rodena iz 1889. godine. Rad je prvobitno nazvao „Francesca de Rimini“. Petrarku, koga danas možemo smatrati simbolom pesnika uopšte, u čitankama predstavljaju kao pesnika novog vremena jer je stavio čoveka, sa svim vidovima osećanja i emocija, u središte poezije. Učenicima se može sugerisati da je on začetnik čitavog pesničkog pravca, koji će biti aktuelan gotovo dvestapadeset godina, a to je petrarkizam; kao i podatak da su ga čak i romantičari, tokom 19. veka, smatrali svojim duhovnim ocem. Kada je reč o Bokaču, njega programi i nastava sagledavaju kao začetnika, preteču i glavnog uzora u kreiranju novog proznog žanra – novele (Stišović-Milovanović 2012: 323).

Svakog od ovih autora i njihova dela, kao, na primer, i drame Vilijama Šekspira, nastavnici mogu da iskoriste kako bi predstavili vodeće italijanske gradove toga doba (Veneciju, Veronu, Firencu, Sijenu), promene na ekonomskom, obrazovnom, ličnom i porodičnom planu, te društveno-istorijsku sliku vremena od polovine 13. do kraja 16. veka. Takva predavanja mogu biti nadahnuta i podacima iz, danas veoma aktuelnih studija o privanom životu kroz različita razdoblja, a potkrepljena i stvarnim utiscima sa ekskurzija.⁴

U drugom razredu ne postoji nijedno delo italijanskog autora.

U trećem razredu, učenici kao obavezan tekst čitaju priču Dina Bucatija 7 spratova, čiji se odlomci nalaze u čitankama svih izdavača, a sama zbirka predlaže se kao izborno delo uz sledeće obrazloženje:

U zbirci priča Prodavnica tajni Dina Bucatija, a posebno u priči „7

⁴ U Srbiji su, proteklih deceniju-dve, veoma aktuelne ekskurzije, mahom u završnim razredima, koje veoma često podrazumevaju obilasku severne Italije.

spratova” koja je nastajala šezdesetih godina 20. veka, uočljive su apsurdne situacije, nemir, strepnja, prelazi iz realnosti u fantastiku, što sve korespondira sa teskobom i strahom prisutnim u Kafkinoj prozi (PNUG: 421).

U većini čitanki za treći razred pojavljuje se i *Manifest futurizma* Tomaza Marinetija⁵.

U četvrtom razredu srednje škole predložena dela u izornoj lektiri su *Ako jedne zimske noći neki putnik* Itala Kalvina i *Ime ruže* Umberta Eka. Nažalost, u srednjoškolskim čitankama akreditovanih izdavača pojavljuju se samo odlomci Kalvinovog romana, dok odlomaka iz Ekovog romana ili njegovog eseja o otvorenom delu nema ni u jednoj čitanci. Programski, uvođenje ovih dela u lektiru jasno je obrazloženo:

Poetičko preklapanje s Borhesovom prozom može se uočiti u delu *Ako jedne zimske noći neki putnik* Itala Kalvina koje kroz priču o traganju Čitaoca i Čitateljke za ispravnim završetkom romana usled zabune oko pomešanih stranica u izdavačkoj kući, takođe izražava postmodernističku ideju o otvorenom završetku dela u kojem čitalac sam nadograđuje smisao. Postupak otvorenog dela koji je Umberto Eko opisao u svom istoimenom eseju, može se pratiti i u njegovom romanu *Ime ruže*. Ovde učenik treba da razume ulogu krimi zapleta u razvijanju filozofske ideje dela i angažovanu poziciju čitaoca koji može da se uputi u spoljne reference koje nudi pripovedač da bi mogao da dosegne punoću smisla dela koje čita (PNUG: 442).

2. PRINCIPI UVOĐENJA, AKTUELNOST DELA I NJIHOVA POZICIJA U UDŽBENICIMA

Ukoliko izuzmemo dela koja pripadaju humanizmu i renesansi i Anđelu Naneti kao savremenu autorku, sva dela italijanskih autora koja se obrađuju u osnovnoj i srednjoj školi objavljena su od šezdesetih do osamdesetih godina dvadesetog veka⁶. U programe su postavljena kao univerzalna lektira koja svojim

⁵ Marinetijev *Manifest* uveden je u čitanke na osnovu programskog predloga: „Manifesti futurizma, ekspresionizma, dadaizma, zenitizma mogu se čitati kao uvod u književnost koja na toj podlozi nastaje i kao poseban tip teksta, odnosno svojevrsni žanr (manifest kao književni tekst).” (PNUG: 420).

⁶ Vremenski opseg nastanka novouvedenih dela u potpunosti odgovara dosadašnjem principu formiranja kurikuluma u Srbiji, koji se zasniva na kanonskim delima nacionalne i svetske književnosti i koji je tek počeo da se otvara prema delima popularne kulture (vidi više u Božić–Jovanović, 2022).

sadržajem korespondira sa srpskim i ostalim svetskim književnim delima slične tematike koja učenici čitaju. Na osnovu izbora vidljivo je da se programski ponekad teži građenju odnosa prema opusu jednog autora kroz različite uzraste, ali ne i stvaranju slike o italijanskoj književnosti i kulturi kao svojevrsnom specifikumu. Navedena dela tretiraju se kao 'savremena', ali je zapravo reč o književnim delima koja su prošla probu vremena i potvrdila svoj kvalitet u međunarodnim okvirima. Za razliku od njih, jedino roman Anđele Naneti predstavlja smeli iskorak u 'novo'.

U srednjoškolskom obrazovanju u okviru osnovnih ciljeva predmeta Srpski jezik i književnost predviđa se „afirmisanje i prihvatanje vrednosti humanističkog obrazovanja i vaspitanja učenika; razvijanje ličnog, nacionalnog i kulturnog identiteta, ljubavi prema maternjem jeziku, tradiciji i kulturi srpskog naroda i drugih naroda i etničkih zajednica.“ (PNUG: 7). Takođe u okviru opštih predmetnih kompetencija kao prva kompetencija navodi se da „Učenik ima znanja iz oblasti srpskog jezika i srpske i svetske književnosti. [...] Čita, doživljava i tumači književno delo; koristi čitanje da bolje razume sebe, druge i svet oko sebe; pročitao je najvažnija književna dela iz nacionalne i svetske kulturne baštine.“ (nav. delo, naglasile autorke).

Prema osnovnom strateškom dokumentu na polju obrazovanja, *Strategiji razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine*, kao važna komponenta pojavljuje se i podsticanje i unapređivanje interkulturalnog obrazovanja (preporučenog od strane EU i UNESCO), a koje se odnosi kako na opšteobrazovni okvir, tako i na kompetencije nastavnika i učenika.

Sve ove smernice dobrim delom su praćene sadržajem programa, njih bi trebalo da slede i udžbenici za Srpski jezik i književnost,⁷ a samim tim i čitanke.

Čitanka je spificičan udžbenik koji se konceptualno definiše kao antologija ili hrestomatija koja obuhvata odabrana književna dela ili njihove odlomke prema kurikulumu. Osim književnih dela, sadrži i tekstove iz oblasti istorije književnosti i teorije književnosti, prateći ih s odabranom metodičkom aparaturom. Kao rezultat, udeo književnih i umetničkih tekstova u odnosu na naučne je značajno veći, što značajno utiče na pristup kreiranju vizuelnog identiteta udžbenika i na funkciju ilustracija.

Ilustracije u udžbenicima imaju specifične ciljeve koji se razlikuju od ilustracija u drugim vrstama publikacija. Iako ne postoji precizna definicija

⁷ Što je uređeno zakonskom regulativom jer prema *Pravilniku o standardima kvaliteta udžbenika i uputstvo o njihovoj upotrebi* „Sadržaj udžbenika doprinosi dostizanju obrazovnih standarda i razvijanju kompetencija učenika.“ (standard 1, pokazatelj 2).

udžbeničke ilustracije, postoji opšte saglasje među stručnjacima da bi one trebalo da imaju jasne didaktičke ciljeve. Takođe, slike prate i podržavaju tekstualni sadržaj udžbenika, pružajući dodatne vizuelne informacije koje dopunjuju i nadograđuju tekst. Njihova prilagodljivost specifičnom predmetnom sadržaju, uzrastu, tipu i obliku udžbenika čini ih ključnim elementom u efikasnosti obrazovnog procesa, istovremeno čineći udžbenike privlačnijim za đake.

Ilustracije za školske udžbenike pretpostavljaju različite izgleda, tehnike i stilove (fotografije, crteži, dijagrami, itd.) koji se, zbog svoje vizuelno realistične prirode, suprotstavljaju apstrakciji pisanog teksta i vode ka bržem i lakšem razumevanju, boljem prihvatanju i dužem pamćenju (prilagođeno prema Unesco, 1989: 38; Unesco, 2000: 48–50).

S obzirom na sve ove parametre, očekivanja tokom istraživanja bila su da i prezentovanje italijanske književnosti kroz sve vidove sadržaja ponuđene u čitanci, odražava kulturološki pristup i daje širu sliku italijanske umetnosti, stvara predstavu o delu, autoru, kulturi i podneblju i, osim što pozicionira delo književnoistorijski i poetički, prikazuje i njegov širi uticaj.

Dela humanista se u čitankama nalaze u dijalogu sa umetnošću epohe kroz reprodukcije slika, fotografije skulptura i građevina. Nekada su prateći sadržaji direktno vezani za samog autora i tematiku dela, pa će se prema tom principu u čitankama naći Botičelijeve prikaz *Ponora pakla* i portret Dantea, ali i viđenje istog pisca i dela iz ugla Domenika de Mikelina prema oslikanom prikazu iz katedrale u Firenci. Kako bi se prikazalo stvaralaštvo epohe, tekstovima se pridružuju i reprodukcije kao što su: Rafaelov *Parnas* i *Atinska škola*, Botičelijevo *Proleće*, *Rađanje Venere* i *Banket u borovoj šumi*, Mikelandelov *David*, portret Petrarke i minijatura Laure de Noves nepoznatog autora; Bokačova skulptura sa fasade Ufici galerije u Firenci i sl. Sem pomenute galerije, u čitankama će se pojaviti i Piti palata, fotografije Firence, Tempijento Bramante iz Rima i dr. Kroz propratne tekstove o celokupnoj umetnosti humanizma i renesanse, književna dela se jasno pozicioniraju i kontekstualizuju.

Nastavnici i profesori srednjih škola i gimnazija svedoče da učenici veoma dobro reaguju na prateće sadržaje, kako u čitankama, tako i u drugim oblicima nastavnim sredstava. Povezivanje tekstualnih sadržaja, biografija određenih pisaca i prikazi reprodukcija određenih dela ili fotografija stvarnih lokacija, doprinose da đaci bolje uočavaju osnovne karakteristike epohe i jasnije sagledavaju konkretna pesnička ili prozna dela. Sa određenim žaljenjem, ne možemo da ne istaknemo da su italijanski barokni autori i dela gotovo u potpunosti skrajnuti, iako je Italija bila kolevka i ove značajne epohe u umetnosti, literaturi i svim vidovima života. Programima su predviđeni odlomci iz dubrovačkog epa „Osman“ Ivana Dživa

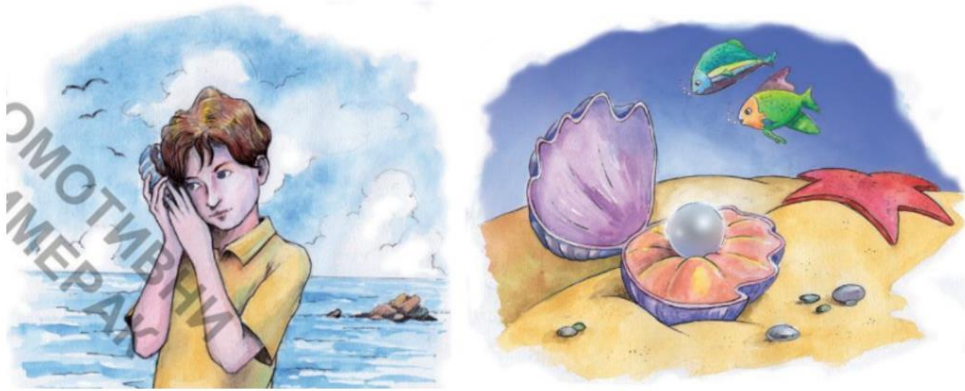
Gundulića, i to samo kao delo u izbornom bloku. Italijanska kultura 17. veka predstavljena je samo u nekoliko opštih rečenica, a kao glavni predstavnici navode se Đanbatista Marini i Torkvato Taso (Stišović-Milovanović 2012: 358-359). Mnogo ilustracija nema, osim jedne reprodukcije Karavađove slike „Žrtvovanje Isaka“ u okviru dodatnog zadatka, kada bi učenici trebalo da uoče vezu sa biblijskom pričom i razlike u odnosu na starozavetne predstave u srednjem veku i u renesansi (Pavlović 2012 :247).

Nažalost, kada je reč i o drugim književnim delima, propratni sadržaji opet najčešće izostaju. Izdavači/autorski timovi, i tamo gde je moguće, zanemaruju međupredmetnu korelaciju i „širenje horizonata“ učenika, kroz susret sa aktuelnom italijanskom umetnošću i kulturom. Kao primer ćemo uzeti Bucatijevo maštovito delo *Kolumbar* koje je bilo oživelo i u vidu animiranih filmova, stripa, samostalnog izdanja praćenog ilustracijama učenika i slikama različitih umetnika. U decembru 2022. godine u Nacionalnoj umetničkoj galeriji u Sasari, tokom dva meseca, bila je otvorena izložba „Neko čak tvrdi i da ne postoji“ sa dvadeset i četiri dela različitih umetnika koja su posvećena Bucatijevom *Kolumbaru*. Kako je Dino Bucati bio pisac, novinar i slikar, te i autor *Poeme u stripu* iliti italijanske prve grafičke novele, okarakterisane kao vrhunsko delo književno-likovnog žanra, sve ove činjenice ne bi trebalo zanemariti, a pre njih ni originalne ilustracije autora koje prate *Kolumbar*. U akreditovanim čitankama izdavačkih kuća Klett, Logos i Vulkan znanje, Bucatijevih originalnih ilustracija nema, niti ovakvih ili sličnih podataka. Kroz prateću metodičku aparaturu vidljivo je da je fokus isključivo na samom književnom delu, koje u slučaju Klettovog izdanja ne prate nikakve ilustracije i fotografije, dok su kod ostalih u pitanju slobodna viđenja ilustratora, ponekad i neadekvatna⁸.

Prilog 1: Ilustracije u *Čitanci za 8. razred*, Vulkan znanje, str. 28 i 30.

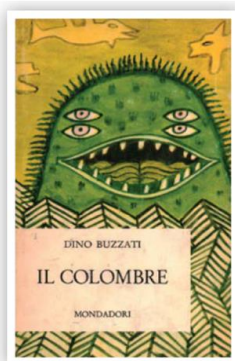
⁸ U Logosovoj čitanci *Čarolija stvaranja* upotrebljena je ilustracija koja je u starijim izdanjima udžbenika pratila *Sedefnu ružu* Grozdane Olujić, pa je na osnovu pojave dečaka i školjke u okviru morskog sveta, postala prateći element *Kolumbara*.

Prilog 2: Ilustracije u *Čaroliji stvaranja*, čitanci za 8. razred, Logos, str. 225 i 226.

U čitankama Bigza i Eduke, pojavljuju se originalne naslovnice prvog izdanja sa ilustracijom autora. U Edukinoj čitanci osim uvođenja Bucatijevih ilustracija sa objašnjenjima, metodička aparatura širi vizuru učenika i upućuje ih na dalja čitanja, npr. poređenje sa *Mals tremskim vrtlogom* i *Sfingom* Edgara Alana Poa, ali i na ostatak Bucatijevog opusa gde se osim na zbirku, učenici putem QR koda usmeravaju na čitanje kratke pripovetke *Sveci*, objavljene u digitalnom izdanju Politikinog Zabavnika.

Kako je slična situacija i u srednjoškolskim izdanjima i sa ostalim italijanskim autorima (Naneti, Kalvino, Eko)⁹, prikazaćemo primer dobre prakse u pristupu Bucatijevom delu *Sedam spratova* u srednjoškolskoj čitanci izdavačke kuće Eduka.

Prvo izdanje knjige „Kolumbar“
(*Il Colombre*, 1966)

Dino Buzzati, ilustracija za knjigu „Kolumbar“

Приповетка
„Свечи“ у
Полишкином
забавнику
<http://politikin-zabavnik.co.rs/pz/tekstovi/sveci>

Prilog 3: Ilustracije i QR kod u *Magiji čitanja*, čitanci za 8. razred, Eduka, str. 241, 242

Prateći elementi teksta su fotografija, svojeručni potpis i bio-bibliografija Dina Bucatija koja je oblikovana u skladu sa predznanjima učenika¹⁰ i jasnim poveznicama između istorijskih i životnih okolnosti, uz pozicioniranje u italijanskoj i svetskoj književnosti. Tekst pripovetke prate reprodukcije slika Đorđa de Kirka *Buđenje Arijadne, Toranj i Strašne igre, Misterija i melanholija ulice* i detalji sa Bucatijevog ulja na platnu *Soba*, kao i njegovog dela *Čovek u snežnoj noći* i *Stari auto*, ilustracija za *Poemu u stripu*, fotografije pisca. Nakon teksta pripovetke, osim vođene interpretacije kroz pitanja i zadatke, pojavljuje se i odeljak pod naslovom *Iz literature*, gde se kroz odlomak iz pogovora *Magija svakidašnjice* Cvijete Jakšić u knjizi *Prodavnica tajni* Dina Bucatija, prikazuje veza između Kafkinog i bucatijevog stvaralaštva. Nakon toga sledi celina pod naslovom *(Auto)poetički zapis* u kojoj se prikazuje kako je „Gotovo nesvesno, a ipak eksplicitno, Dino Bucati je govoreći u svojoj reportaži *Otkriće De Kirika* (1968) o jednom delu italijanskog slikara, izrazio samu suštinu svojih ličnih misaonih i umetničkih usmerenja.“ (*Čitanka 3*: 265). Uslediće celine u kojima se shodno naslovima posmatra piščev opus – *O jeziku; Savremenici, duh vremena*¹¹ i *Zanimljivosti* u kojima se govori o tome kako pisac literarno transponuje legendarne sportske činjenice u eseje, čiji je nastanak bio podstaknut izveštavanjem za list Korijere dela Sera (*Corriere della Sera*) sa 32. Giro d’Italia, čuvenog biciklističkog takmičenja. Učenici se upućuju na emisiju *Refleksije* Radio Beograda 3 u kojoj mogu čuti Bucatijeve eseje; na radio-dramu snimljenu prema pripoveci *Sedam spratova*; na poređenje pansiona gospođe Voker iz romana *Čiča Gorio* sa zgradom od sedam spratova; na uporednu analizu Bucatijeve pripovetke sa delom Franca Kafke *Preobražaj*; na aktuelna izdanja dela Dina Bucatija koja se mogu pronaći u knjižarama; na sadržaje dostupne na internetu kojima se pristupa putem linkova ili QR kodova.

¹⁰ Npr: „U vreme Drugog svetskog rata bio je ratni dopisnik i specijalni izveštač. Poput Miloša Crnjanskog, pisao je mnoge novinske reportaže i putopise sa izuzetnom literarnom vrednošću, i smatrao da je bavljenje novinarstvom korisno za pisca i njegov književni rad.“ (*Čitanka 3*: 257).

¹¹ Gde će se na primer otkriti Bucatijev odnos prema javnosti i savremenicima, kao i činjenica da će do smrti ostati autonoman stvaralac, koji neće pripadati u potpunosti nijednoj školi, nijednom pravcu.

Prilog 4: stranice čitanke na kojima je pripovetka *Sedam spratova*, a koje su praćene reprodukcijama, fotografijama i QR kodovima, *Čitanka 3*, Eduka, str. 258-263, 265, 266.

Ovakvi materijali ponuđeni u samoj čitanci, u potpunosti podržavaju programske sadržaje i predložene načine njihovog povezivanja i usvajanja, ciljeve u okviru predmeta, predmetne kompetencije i standarde u izradi udžbenika. Nastavniku je olakšan rad, a učenicima su date mogućnosti da stvore jasnu sliku kako o književnom pravcu, epohi koju izučavaju, tako i o osobnostima stvaralaštva jednog autora, njegovoj poziciji unutar sopstvene nacionalne, ali i svetske književnosti, pa i umetnosti uopšte.

3. ZAKLJUČAK

Iako nova književna dela predstavljaju svojevrsno osveženje i iskorak iz višedecenijskog obrasca, na ovom polju, kroz nastavu književnosti, u svetlu širenja predstave o italijanskoj kulturi, umetnosti i istoriji, postoji mogućnost da se uradi mnogo više.

Primetan je napredak u pristupu i uključivanju dela strane, pa u okviru nje i italijanske književnosti u nastavu. Vidljiva je potreba za uvođenjem savremenijih

dela i autora u školsku praksu, ali i razlozi sporog napretka u realizaciji takve ideje. Ipak, neke promene u pristupu su uočljive na svim nivoima – i u osnovnoj i u srednjoj školi, kako kroz izbor dela koja se čitaju, tako i kroz način na koji im se pristupa.

U nastavnoj praksi i dalje postoji izazov u kulturološkom, interdisciplinarnom pristupu delu, koji se oslanja na korelaciju unutar i van predmeta, na komparativni i intertekstualni pristup književnom delu. Sve ovo zapaža se i kroz prateće materijale u udžbenicima, koji vrlo često ne otvaraju šire mogućnosti recepcije iako bi to mogli učiniti na mnoštvo načina. Dok neki izdavači nude inovativne pristupe poput uključivanja originalnih ilustracija autora, dokumenata, i dodatnih materijala koji šire razumevanje konteksta i značaja dela, drugi zanemaruju ovu važnu dimenziju, kojom se može ograničiti mogućnost pravilnog prosuđivanja o njegovim vrednostima¹² u kontekstu celokupne (njemu poznate) književnosti.

Osim pravilnog uključivanja italijanske književnosti u nastavu, ideja ovog rada bila je i da se na konkretnim primerima naglasi potreba za interkulturalnim obrazovanjem i promocijom razumevanja različitih književnih tradicija i kultura. Ako učenici u okviru školske ili domaće lektire čitaju dela italijanskih autora, te im se pruža prilika da upoznaju italijansku književnost, važno je da ova predstava ne ostane samo kao izolovani svet jednog književnog dela, već da se otvori mogućnost ka sagledavanju šire slike italijanske kulture, umetnosti i istorije, ali i svetske književnosti uopšte.

Iako ovaj rad pruža uvid u trenutno stanje uključenosti italijanske književnosti u obrazovni sistem Srbije, on predstavlja i pokušaj da se istakne važnost kontinuirane evolucije u pristupu nastavi književnosti, kako bi se osiguralo bogato i sveobuhvatno obrazovanje učenika.

¹² Kao jedan od osnovnih ciljeva nastave književnosti, uz razvijanje ljubavi prema knjizi i osposobljavanje za uživanje u njemu (razumevanje koje vodi ka doživljavanju), nalazi se i sposobnost za prosuđivanje o njegovim vrednostima.

Nevena Varnica

Marina Tokin

ITALIAN LITERATURE IN THE CURRICULA OF PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS IN SERBIA

Summary

This paper is based on research into the representation of Italian literature in the current curricula and teaching programs (Serbian language and literature) of primary and secondary schools in Serbia. The paper presents literary works that are mandatory and elective content, works that are read in excerpts or in their entirety as school or homework readings. It examines how the selection is made and to what extent contemporary Italian literature is represented, as well as how much the new programs deviate from the multi-decade pattern dominated by representatives of Humanism and the Renaissance. Although new literary works are a refreshment and a departure from the multi-decade pattern, through literature teaching, in light of spreading the perception of Italian culture, art, and history, there is potential for much more. Progress is noticeable in the approach and inclusion of foreign works, including Italian literature, in education. There is a visible need to introduce more contemporary works and authors into school practice, as well as reasons for slow progress in realizing such an idea. However, some changes in approach are evident at all levels – both in primary and secondary schools, both through the choice of works to be read and through the approach to them. In teaching practice, there is still a challenge in the cultural, interdisciplinary approach to the literature, which relies on correlation within and outside the subject, on a comparative and intertextual approach to the literary work. All this is evident through accompanying materials in textbooks, which often do not open up broader possibilities of reception, although it could be done in many different ways. While some publishers offer innovative approaches such as including original illustrations by authors, documents, and additional materials that expand understanding of the context and significance of the text, others neglect this important dimension, which can limit the possibility of proper judgment about its values in the context of the entire literature. In addition to the proper inclusion of Italian literature in education, the idea of this paper was also to emphasize, using this specific example, the need for intercultural education and the promotion of understanding of different literary traditions and cultures. If students read works by Italian authors as part of school or homework reading, and are given the opportunity to get acquainted with Italian literature, it is important that this perception does not remain just as the isolated world of a literary work, but that it opens up the possibility of understanding the wider picture of Italian culture, art, and history, as well as world literature in general.

Keywords: Italian literature, children's literature, teaching methods, readings, interpretation, classes, Humanism, Renaissance, Baroque, contemporary literature

LITERATURA

- Božić, S. i Jovanović, J. V. (2022). Odnos književnog kanona i dela popularne kulture u nastavi. U: Suvajdžić, B. (ured.) (2022). *Kanon srpske književnosti: zbornik radova sa Druge interkatedarske srbističke konferencije, održane u NOKC „Vuk Karadžić“ u Tršiću 18-20. juna 2021. godine*. Beograd. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. 309-325.
- Jerkov, A. i Petrović, A. (2020). Čitanka: srpski jezik i književnost za osmi razred osnovne škole. Beograd. Vulkan znanje.
- Jović, M. i Žurić, J. (2021). Magija čitanja: srpski jezik i književnost: čitanka za osmi razred osnovne škole. Beograd. Eduka.
- Mrkalj, Z. i Nestorović, Z. (2021). Cvetnik: čitanka za osmi razred osnovne škole. Beograd. Klett.
- Pavlović, M. (2012). Čitanka : udžbenik za prvi razred gimnazija i srednjih stručnih škola. Beograd. Klett.
- Radulović, O. i Žurić, J. (2021). Čitanka 3 srpski jezik i književnost: čitanka za treći razred gimnazije. Beograd. Eduka.
- Stišović Milovanović, A. i Radulović, O. (2012). Čitanka za prvi razred gimnazija i srednjih škola. Beograd. Eduka.
- Suvajdžić, B. i Stanković Šošo, N. (2020). Umetnost reči: čitanka za osmi razred osnovne škole. Beograd. Novi Logos.
- Suvajdžić, B. i Stanković Šošo, N. (2020). Čarolija stvaranja: čitanka za osmi razred osnovne škole. Beograd. Novi Logos.
- Šipovac, M. i Bošković, Z. (2021). Čitanka 8: srpski jezik i književnost za osmi razred osnovne škole. Beograd. BIGZ školstvo.
- LOT (2014): *Leksikon obrazovnih termina* (ur. P. Pijanović), Učiteljski fakultet, Beograd.
- PNUG – Program nastave i učenja za gimnaziju. URL: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/viewdoc?uuid=8c8c1460-66c2-4491-94bc-521df911fbd2>> Pristupljeno 18. 1. 2024.
- PNU VI – Program nastave i učenja za šesti razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. URL: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/viewdoc?uuid=39629e1d-f299-4641-896c-22822d565c3a>> Pristupljeno 18. 1. 2024.
- PNU VIII – Program nastave i učenja za osmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. URL: <<https://www.pravno-informacioni->

sistem.rs/SIGlasnikPortal/viewdoc?uuid=7f60db16-8760-4e25-bc8a-f69fe1fb2e2c>Pristupljeno 18. 1. 2024.

Pravilnik o standardima kvaliteta udžbenika i uputstvo o njihovoj upotrebi.
Službeni glasnik Republike Srbije, br. 42/2016 i 45/2018
<<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2016/42/4/reg>
> Pristupljeno 18. 1. 2024.

RKT (1992): *Rečnik književnih termina* (ur. D. Živković), Nolit, Beograd.

Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine

UNESCO (1989): *The Elaboration of School Textbooks - Methodological Guide.*
Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO (2009): *Guide Book on Textbook Research and Textbook Revision.*
Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.